

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ

ТЕМА:

Улога дипломатије у решавању конфликта - студија случаја
СФРЈ

Ментор:

Проф.др Мирослав Младеновић

Студент:

Сара Станчевић 198/15

Београд, 2020.година

Садржај

УВОД	1
1.МЕЂУНАРОДНИ ПОЛОЖАЈ СФРЈ	2
1.1.Југославија између Истока и Запада	2
1.2.Улога Јосипа Броза Тита у остварењу међународног положаја СФРЈ.....	5
2.СПОЉНОПОЛИТИЧКА АКТИВНОСТ СФРЈ	8
2.1.Развој дипломатије СФРЈ	8
2.2.Улога југословенске дипломатије у решавању међународних конфликта.....	9
3.ЈУГОСЛОВЕНСКА ПОЛИТИКА НЕСВРСТАНОСТИ.....	14
3.1.Стварање Покрета несврстаних	14
3.2.Допринос Југославије развоју Покрета несврстаних.....	17
3.3.Самити несврстаних битни за Југославију	23
ЗАКЉУЧАК	26
Литература.....	28

УВОД

Након Другог светског рата у Југославији долази до стварања новог друштвеног поретка у специфичним међународним околностима. Неповерење које је владало међу силама победницама довело је до Хладног рата. Две суперсиле – САД и СССР, бориле су се за превласт и моћ, док је константан страх од нуклеарног сукоба изазивао несигурност код других држава. Овај сукоб довео је до стварања и поделе света на блокове: Организација Северноатлантског уговора –НАТО настала је 1949. године и Варшавски уговор (Уговор о пријатељству , сарадњи и међусобној помоћи) основан 1955.године. Док се Европа делила на Источни и Западни блок, Југославија је пролазила кроз озбиљну политичку трансформацију. Разорена братоубилачким и светским ратом, кроз антифашистичку борбу дошло је до промене политичког система државе. Током сукоба на територији Југославије, наклоност међународне заједнице је, на крају, добио комунистички покрет на челу са Јосипом Брозом. Први органи комунистичке власти били су народноослободилачки одбори који су се формирали на територијама које су биле ослобођене. Ослобађање великог дела територија довело је до формирања Антифашистичког већа народног ослобођења Југославије (АВНОЈ). Уследила су заседања овог тела, а на другом заседању 1943.године бивша Краљевина Југославија добија назив Демократска Федеративна Југославија (ДФЈ). Како би се избегло двовлашће, долази до склапања споразума Тито-Шубашић 7-10. августа 1945.године и до Трећег заседања АВНОЈ-а на којем је успостављена Привремена влада и Привремена народна скупштина. Убрзо након тога организовани су избори 11. новембра, где је комунистичка партија однела апсолутну победу. Проглашена је Федеративна Народна Република Југославија-ФНРЈ 29.новембра 1945.године (Младеновић, 2011, стр. 23). Уставом из 1963.године добија назив Социјалистичка Федеративна Република Југославија (СФРЈ). Са промењеном идеологијом и политичком структуром, Југославија је морала брзо да делује како би могла да иде у корак са осталим државама, али и да сачува своје интересе током блоковске поделе. Иако комунистичка држава, Југославија није приступила Варшавском пакту, југословенско руководство је желело да СФРЈ, слично постојећим европским међународно-правно неутралним државама (Финска,

Аустрија, Шведска) обезбеди специфичну улогу и место на светској политичкој сцени. Јосип Броз Тито био је један од идејних твораца „треће опције“ тј. Покрета несврстаних. Кроз овај покрет Тито и Југославија позиционирали су се у центар свестке политике и битних дешавања. Поред тога, омогућили су и другим новонасталим државама да се њихов глас чује и да, заједно са њима, ступе на политичку сцену, а да не морају да се сврставају у блокове. Кроз рад у покрету, Југославија је успела да издејствује озбиљне политичке маневре и да допринесе решавању конфликта који су избијали у том периоду, али и да доведе до решавања озбиљних кршења људских права, пре свега, кроз борбу против расизма и неоколонијализма. Једна од главног обележја СФРЈ било је то што је успела да балансира између два супротстављена блока и да се и западни и источни блок боре да придобију наклоност ове државе.

1. МЕЂУНАРОДНИ ПОЛОЖАЈ СФРЈ

1.1. Југославија између Истока и Запада

Јосип Броз се истакао на светској политичкој сцени још током антифашистичке борбе у Југославији, када је тражио признање за партизански покрет као легални покрет отпора. Након избора и преузимања власти у држави, међународни односи и дипломатија били су под његовом ингеренцијом. Желео је и захтевао од својих дипломата и министара да буде о свему информисан и да он доноси главне одлуке које се тичу спољне политике државе. Једно је сигурно, успео је да пробуди интерес и источног и западног центра моћи за малу Југославију.

Некада су његове одлуке биле тактичне, али су некада задавале велике главобоље дипломатама, који су морали брзо и промишљено да реагују у кризној ситуацији. Након рата, влада Југославије је у СССР-у видела свог најпоузданијег савезника. Југославија је за Совјете представљала одличног савезника, а ово партнерство успостављено је још од илегалног деловања комуниста у Југославији 1941. године. Сарадња се додатно продубила када су совјетске трупе заједно са партизанским покретом ослободиле Београд. Поред тога, Југославија је имали круцијалну улогу у

стварању Коминформа. СССР је пружао велику подршку Југославији, морали су више пута да реагују како би спречили југословенски сукоб са Италијом због Трста, који би довео Југославију у сукоб са Западом. Тито је имао велику амбицију да Југославија постане центар моћи на Балкану и да прошири своје територије, док је СССР имао план да СФРЈ буде један вид „сателита“ , обавезаног на верност и сарадњу, што је Југославија и била. До сукоба са СССР-ом дошло је након што су, без претходне консултације са њима, договорили да се преко Бугарске преноси оружје које је требало да оде у Грчку за борбу комуниста против владе, коју су подржавали САД и Велика Британија, а ту су били и покушаји да се Албанија присаједини Југославији. Територија СФРЈ је била подељена на утицај 50-50 између СССР-а и Велике Британије (Петковић, 1986), самим тим, они се нису мешали у сукоб у Грчкој, док су на ситуацију у Албанији првенствено гледали благонаклоно, али, након писма комунистичког руководства Албаније да ће Југославија преузети совјетски утицај у овој држави, затражили су заштиту. Поред питања Грчке и Албаније, проблем је створило потписивање Бледског споразума 1947. који је требао да представља евентуално стварање федерације Југославије и Бугарске (Перовић, 2011, стр. 136). Због ових поступака Југославије, Стаљин је решио да реагује. Иако Југославија после протестних нота није променила своје ставове, Москва је повукла своје војне саветнике, због - како су навели- „непријатељског става државе“ (Перовић, 2011, стр. 137). Стаљин и Молтов послали су прво писмо у којем су осудили дејство Југославије и прогласили га за анти-совјетско и анти-марксистичко-лењинистичко. Ово писмо је послато свим земљама Коминформа, упркос Титовом демантовању тих тврдњи. То је представљало први корак ка избацивању Југославије из Коминформа. Југославија се, од тог момента, нашла у изолацији и од Запада и од Истока. Највећи проблем у том моменту представљала је велика економска зависност од СССР-а. Тито је морао да води рачуна о свом следећем кораку, јер се плашио интервенције Совјета.

Запад је пажљиво посматрао ситуацију у Југославији и педесетих година појављује се идеја „одржати Тита на површини“ (Петровић, 2014, стр. 5). Циљ ове мисије био је да се Југославија приближи западу и да постане пример другим социјалистичким државама како се може извршити деинтеграција у капиталистичко друштво. Тито је радо прихватио војну и економску помоћ САД. Запад се потрудио да се Тито

представи као борац против нацизма и стаљинизма, његова биографија је преведена на енглески и убрзо је постала хит на Западу. Плашећи се совјетског напада, Тито је од Запада тражио сигурност, међутим, они то нису желели да му одобре јер је Југославија била ван пакта. Тито, заједно са Турском и Грчком, које су чланице НАТО-а, склапа Анкарски пакт 28. фебруара 1953.године. Овим споразумом Тито је направио неформалну везу са западом, где је добио сигурност коју је тражио али и самосталност да сарађује са западом по својим условима.

Након Стаљинове смрти, Совјетски савез је желео да поново створи близак однос са Југославијом, али Тито, вођен пређашњим лошим искуством, није хтео да се олако упушта у поновно зближавање са совјетима. Тито је наставио своју сарадњу са Западом и потписао је Балкански пакт, који се трансформисао у Анкарски пакт, од пакта за сигурност у пакт одбране (Перовић, 2011, стр. 141), слично члану 5 НАТО пакта о колективној одбрани којим се утврђује да оружаним нападом на једну или више држава потписница уговора, све остале чланице ће помоћи државу или државе које су нападнуте. Овај пакт је служио као сигурност Титу, међутим, он се није трудио да га користи. Тито је због својих пробуђених амбиција да припоји Југославији део грчке Македоније која је била насељена Словенима, али и поновним отварањем питања Трста, довео до погоршања односа са Западом. Односи са Совјетским савезом поправили су се тек након што је Хрушчов дошао на власт. После посете Југославији и извињењу због сукоба потписивањем Београдске декларације 1955.године званично је престао анимозитет између ове две државе. Југославија је опет започела економско-културну размену, а Тито је дочекан отворених руку 1956.године. Гест совјета, који се тумачио симболичним, био је склањање Молтова са његовог положаја, као човека који је имао битну улогу у избацивању Југославије из Коминформа. Југославија је сад била у добрим односима са обе стране, али, због сталних притисака и претензија да се придруже блоку, излаз је потражила у земљама Азије и Африке.

1.2. Улога Јосипа Броза Тита у остварењу међународног положаја СФРЈ

Личност која је оставила најдубљи траг на историју Југославије је дефинитивно Јосип Броз Тито (1892-1980). Иако се као вођа истакао за време антифашистичке борбе, око његовог порекла дигла се велика прашина и дан-данас су детаљи о његовом животу обавијени велом мистерије. Један од главних разлога зашто је он постао тако познат јесте његова способност за балансирање између тада две сукобљене силе. У иностраним круговима Тито је сматран као „неко ко је имао моћ да утиче, често пресудно, на ток многих политичких, економских и културних процеса у југословенском друштву, као и на развој догађаја наспрам важних међународних питања тог времена“ (Чомски, 2019, стр. 24). Својим шармом и лидерством успео је да кроз Покрет несврстаних постави у центар светских дешавања, пре свега, себе, а затим и Југославију. Његова дипломатија је била специфична за то доба; инсистирао је на блиском односу са другим вођама, тачније, на пријатељству и узајамној подршци земаља. Његова улога у самом развоју покрета се сматрала круцијалном, јер се залагао да се покрет докаже и на светском нивоу.

Јосип Броз Тито рођен је 1892. године у селу Кумровец у Хрватском загорју. За време Првог светског рата борио се у аустроугарској војсци. Био је заробљен на руском тлу. Током свог боравка у Русији упознао се са радом комунистичког покрета и ту је добио идеју о стварању социјалистичког друштва. Разне теорије су кружиле о Титовом животу након повратка у Југославију.

Краљевина Југославија увучена је у Други светски рат након масовних демонстрација против пакта са нацистичком Немачком. Партизански покрет, на челу са Брозом, изборио се за свој положај као легитимни антифашистички покрет, који је на крају добио пуну подршку Запада. Партизански покрет је после организовао органе власти и на Другом заседању АВНОЈ-а одржаном 29. новембра 1943. године у Јајцу, забрањен је повратак краља у државу до краја рата, изабран је Национални комитет који је преузео функцију привремене Владе, а Тито је изабран за председника и, због заслуга у сукобима, добио је чин маршала. Тито се у спољној политици истакао својим шармом и отвореним приступом светским лидерима.

Постао је један од главних протагониста трећег пута- Покрет несврстаних. Половином седамдесетих година Тито се, због лошег здравственог стања, све мање појављивао у јавности. Чак ни тад није одустајао од дипломатских састанака и посета, али му се здравствено стање погоршало. Преминуо је 4.маја 1980.године у Љубљани. Његово тело је превезено Плавим возом у Београд и, по сопственој жељи, сахрањен је у Кући цвећа на Дедињу. Његова сахрана била је медијски спектакл тог времена, присуствовало је 700. 000 људи, 209 делегација из 128 земаља света. Његова сахрана се, чак и после толико времена, сматра највећим испраћајем државника у историји (Крлежа, 2017).

Самит дипломатија или дипломатија састанака на врху играла је важну улогу у Титовом односу са другим државама. У периоду од 1944. до 1980.године Тито је обавио 169 званичних посета у 92 државе, али је и угостио 175 представника држава. Састанци са светским лидерима постали су главно обележје Титове дипломатије током његове дуге владавине. Једна од главних атракција био је брод „Галеб“ , пловећа резиденција маршала. Први пут је Тито имао контакт са светским лидерима 1944.године, када се састао са генералом Хенријем Вилсоном и Винстоном Черчилом. Млад и неискусан, није оставио добар утисак на Черчила, нарочито зато што је одмах после састанака отишао за Москву на састанак са Стаљином. Завршетком рата Југославија постаје република, а Тито њен председник.

Због сукоба са Коминформом, Југославија је била у изолацији. Тито није путовао нигде у периоду од пет година, нити је могао да прими стране представнике. Овај дуг период изолације прекинут је посетом британског представника Антонија Едена, који је посетио Југославију 1952.године. Том приликом, пренео је позив од Черчила да се та посета узврати (Петровић, 2014, стр. 5). Тито је брзо информисао Политбиро да би посета Великој Британији била веома корисна за државу. Ова посета је захтевала посебне припреме како би се избегли додатни трошкови и избегле могуће несугласице. За то време, Југославија је потписала споразум са Турском и Грчком, због чега су самоуверено отишли у Лондон, где је Тито имао састанак са Антонијем Еденом, Винстоном Черчилом, а касније и сусрет са краљицом Елизабетом. Састанак је био успешан, а за Југославију је то била идеална прилика да се представи

западном свету (Петровић, 2014, стр. 6). Ово путовање отворило је Југославији многа врата, уследиле су посете Грчкој, Турској, али након посете Бурме и састанку са египатским председником Насером и индијским Нехруом на броду „Галеб“, Тито је схватио да у њима Југославија може имати добре савезнике и да тако изгради свој статус ван блокова.

Иако је волео да путује, Тито је био врстан домаћин, постао је нека врста атракције страним државницима - вила на Брионима представљала му је омиљену резиденцију. Од 1959. до 1960. године Тито је провео шест месеци на „Галебу“. Његова маршрута је била кроз земље Азије и новонастале земље у Африци. Тито није пропустио значај деколонизације у међународним односима и желео је да Југославија остави свој утицај и на ове земље света. Захваљујући својим сталним путовањима, Тито је наишао на истомишљенике у земљама Азије и Африке, што ће довести до стварања Покрета несврстаних.

Циљ Титових путовања нису били само разговори са високим представницима, сваки његов корак био је до детаља испланирани медијски испраћен. Једна од намера била је да се у што бољем светлу представи југословенско државно уређење и економија, али и њена унутрашња стабилност.

Осим светских лидера, Тито је угостио је и познате личности из света политике, Черчила и Аристотела Оназиса, Че Гевару, Едена, Насера, али и медијске личности Нила Армстронга, Софију Лорен, Елизабет Тејлор и Ричарда Бартона. Тито је на њих оставио утисак отвореног и пријатног председника, што је само допринело побољшању имиџа Југославије у свету (Петровић, 2014, стр. 12).

Неуморно обилазећи и примајући госте, Тито је постао неки вид супер амбасадора, он је био портпарол и симбол државе. Током дугог периода његове доминације на свим дипломатским дешавањима дошло је до неког вида приватизације ове области, па су се због тога сви успеси и неуспеси спољне политике приписивали њему.

2. СПОЉНОПОЛИТИЧКА АКТИВНОСТ СФРЈ

2.1. Развој дипломатије СФРЈ

Дипломатски односи држава уређени су Бечком конвенцијом о дипломатским односима из 1961. године. Функција дипломатске мисије огледа се у представљању своје земље код државе у којој се акредитује, обавештавају своје владе о догађајима у држави у којој се акредитује и унапређивању економских, културних, научних, али, пре свега, пријатељских односа. Дипломатија не одређује смернице спољне политике једне државе, но њен састав и професионалност су од велике важности за углед, па и положај те земље у међународним односима. Иако је променила политички систем, СФРЈ је, захваљујући раду и знању својих дипломата, успела да на светској политичкој сцени зазме солидно место.

Након политичке промене система, Југославија је морала да измени своја дипломатска представништва и људе који су радили у њима. Због недостатка подобних и стручних људи у сопственим редовима, али и због обзира према западним силама, у великом броју земаља, махом западних, некомунисти су били на местима амбасадора и посланика годинама после рата. Више комуниста и већи партијски утицији били су у оним југословенским представништвима при савезничким органима у пораженим непријатељским земљама (Немачка, Аустрија, Мађарска, Италија). Партија је у кадровској политици у Министарству иностраних послова и дипломатији водила рачуна о неколико критеријума. Инсистирало је на политичкој подобности, што је значило да су бирани људи који су били чланови КПЈ и СКОЈ-а или кандидати за КПЈ. Тражена је стручност, знање страних језика, а више пута је инсистирало да се приме они који су завршили Правни, Економски или Филозофски факултет. Изузетно се водило рачуна о републичком кључу, што значи да морају да буду присутни људи из сваке државе подједнако (Селинић, 2011, стр. 98). Питањем кадрова у дипломатији КПЈ се посебно бавило када је избио сукоб са Имформбироом. Министар иностраних послова постао је проверени комуниста Едвард Кардељ. Партијско мешање у државно питање било је потпуно. У одабиру кадрова за дипломатију кључну улогу је имало неколико институција: Управа за

кадрове ЦК КПЈ, Министарство иностраних послова, Министарство спољне трговине, УДБ-а, Југословенска армија и ЦК републичких партија. У периоду од 1949. до 1950. КПЈ је променила структуру службеника у дипломатским представништвима, као и у самом министарству. Посебна пажња посвећена је новонасталим представништвима Југославије у Индији, Израелу, Сиднеју, Сан Франциску и Аргентини. На почетку стварања, део спољне политике Југославије обележили су Јосип Броз Тито, Едвард Кардељ, Александар Ранковић и Милован Ђилас. На почетку СФРЈ, активно је пропагирана политика СССР-а, систем вредности, идеолошко-политичка линија и култ вође Стаљина. Идеолошко-политичко везивање југословенских комуниста за СССР прошло је кроз три фазе; период илегалног деловања КПЈ (до 1941.), период рата и револуције (1941-1945.) и период власти КПЈ (1945-1948.) (Милетић, 2017, стр. 251). Земља је после рата била скоро до темеља разрушена, па су зато организоване радне акције, како би се започела обнова. Један од задатака ових акција био је да се шири братство и јединство међу југословенском омладином. Тито и његови сарадници направили су петогодишњи план за економски развој и модернизацију индустрије, чиме би се постигла независност државе.

2.2. Улога југословенске дипломатије у решавању међународних конфликта

Посредничка улога се посматра као спољнополитичко средство са којим је Југославија амбициозно желела да се позиционира у међународним односима. Камен спотицања југословенским дипломатама представљали су оскудни ресурси који су им стајали на располагању. До ове идеје је дошло кроз покушај флексибилног концептуирања југословенске спољне политике средином 50-их година. Настала у рату, југословенска дипломатија имала је искључиво комунистички смер, окренута Совјетском Савезу, што је изазивало велике сукобе са Западом. Помагала је и друге комунистичке земље у окружењу. Након раскида са СССР-ом и неуспешних покушаја да докаже своју лојалност, суочена са изолацијом, Југославија се окреће Западу. Улазећи у привредне, а затим и војне аранжмане са САД, Великом Британијом и Француском, Југославија је била принуђена да пронађе свој положај ван совјетског утицаја. Стаљиновом смрћу и наговештајима да ново совјетско

руководство жели да побољша односе са Југославијом уведени су нови елементи у југословенској спољној политици. Југословенско руководство желело је да се опет приближи СССР-у, али да не прекине већ развијени контакт и сарадњу са Западом. Суочени са великим притисцима да изаберу страну, југословенски политичари убеђивали су јавност да је једини пут њиховог спољнополитичког курса сарадња и превазилажење блоковских напетости. Трка у наоружању и константна тиха борба блокова за превласт натерала је ову државу да потражи „трећи правац“, који ће касније бити назван активна мирољубива коезистенција. Медијација је имала дубоко укорењену праксу у пређашњим сукобима у међународним односима. Једина разлика била је у томе што су велике силе медијацију користиле захваљујући свом положају, док је Југославија градила на основу свог јединственог положаја, захваљујући томе што је познавала политичке актере и користила своје партнерске и савезничке односе и са Истоком и са Западом. Овај концепт је носио велики ризик јер и Запад и Исток су са неповерењем гледали на свако неопредељење. Незаобилазна личност овог периода је, свакако, био Јосип Броз Тито. Он је постао један од главних протагониста личне дипломатије. Мобилност и флексибилност југословенског политичког апарата омогућили су да Југославија делује у неколико смерова: СССР и држава Запада, између блоковски неангажованих земаља и земаља Запада, где је заступала земље покрета, али је и делала међу самим земљама покрета. Захваљујући овој својој посредничкој улози, обезбедила је свој положај на међународној сцени.

Приликом званичне посете Совјета Југославији након раздора, добила је извињење због Стаљиновог третмана. Овај гест је препознат као велика победа Југославије. На састанку са Хрушчовом, Тито је препознао тренутак да се скрене пажња СССР-у да се не меша у ванблоковски свет, јер су западне земље у датом тренутку биле јако осетљиве. Совјете је јако интересовало стање ванблоковског света јер у том моменту нису имали довољно информација о тренутним догађајима. У том моменту, постојао је проблем Египта, тј. њиховог председника Насера. Алудирајући на то да им СССР помогне снабдевајући их оружјем, овај састанак претио је да угрози југословенски однос са Западом, а нарочито са Великом Британијом, којој је сукоб са Насеровим режимом правио велики проблем. Министар иностраних послова Кардељ је у својој дипломатској мисији Великој Британији представио југословенско виђење проблема

и понудио посредничке услуге, сматрајући да Југославија може утицати на Насера и приволети га на преговоре. Убеђени у конструктивност југословенске улоге, Енглези су били уверени да ће Југославија успети да доведе Насера за преговарачки сто. Уследио је шок када је Тито подржао антибританске елементе Насерове политике. Дипломата Ентони Идн, са којим је Кардељ преговарао, осетио се превареним, али ово је био само почетак сукоба са Западом. Криза у овом делу света се само захуктавала. Ситуацију је додатно закомпликовао сукоб у Алжиру, који је Француска са великим потешкоћама држала под контролом. Југославија је имала амбивалентан однос према том сукобу. Алеш Блебер, тадашњи амбасадор у Паризу, рекао је како је Југославија је, са једне стране, одржавала добре односе са Француском, а са друге слала Алжиру муницију и оружје. Француска се надала да ће Југославија помоћи у овој области, тако је ово питање постало главна тема Титовог разговора са француским руководством у Паризу 1956. године. Иако је пред сам пут говорио да разуме француски проблем, добио је писмо од Мулаја Мербаха, генералног секретара алжирског националног покрета, у коме је затражено да се заложи за њихова права. Опечен претходним лошим искуством, Тито у јавности није износио да ће држава посредовати, већ да ће само изнети своје мишљење. Југославија, ипак, на крају признаје независност Алжира. „У припреми Београдске конференције несврстаних 1961. признали смо привремену владу Алжира и тиме изазвали Француску одмазду спуштањем дипломатских односа ове земље са нама на ниво отправника послова, што је потрајало око две године“ – (Демајо, 1990, стр. 231)

След догађаја 1956.године обећавао је да донесе врхунац политике посредовања. Због притисака Запада и Истока, долази до идеје стварања трећег правца у југословенској политици. Југославија је увидела да може да уђе у коалицију са земљама Африке и Азије, па се припремао састанак Тита, Нехруа и Насера. Вељко Мићуновић, амбасадор у Совјетском Савезу, препознао је ово као јако битан моменат за Југославију. Запад је већ сматрао да се Југославија превише приближила Истоку, тако да би ово био прави корак као противтежа совјетском утицају. Док се југословенска дипломатија трудила да приближи Индију Египту, амбасадор Црнобрња ублажавао је незадовољство египатског амбасадора у Делхију, који је сматрао да Нехру не жели сарадњу са њима. С друге стране, Тито је радио на зближавању Насера и Нехруа. Југословенска дипломатија се озбиљно припремала за

састанак три државника. Вршене су припреме за ток разговора, али и за декларацију која би требало да произиђе из ових преговора. Нехру није био одушевљен помпом којом је пропраћен овај састанак. Будући да се враћао из Велике Британије, није желео да проневери британско поверење после похвала да је радио на смањењу блискоисточне напетости и олакшању процеса деколонизације. Пошло му је за руком да представи да је намамљен у Југославију у исто време када је присутан Насер. Иако Запад није придавао значај састанку, Стејт департмент није пропустио прилику да укаже југословенском амбасадору да би било добро да се Насер држи америчке понуде за изградњу Асуанске бране. Исто су урадили и Британци када је Франк Робертс указао Кочи Поповићу на то да не би било добро да се критикује Багдадски пакт. Израел је апеловао да се самит искористи за промоцију израелских интереса (Петровић, 2010, стр. 133).

Иако је Насер на састанцима деловао мирољубиво и спремно на сарадњу, по повратку у Египат долази до преокрета, изазивајући озбиљну кризу национализацијом компаније Суецког канала, чиме је преузео контролу над овим пловним током. Суецки канал представљао је везу између Индијског океана са Европом, врло значајану за трговину. Египат је контролисао овај канал и пленио робу Израелу. По мишљењу Запада, Југославија је овим изневерила његово поверење. Из њиховог угла, они су или знали за намере и нису успели да спрече, или нису знали, што би умањило позицију југословенске политике. Изгубивши поверење у Југославију, Велика Британија искључује њихово присуство за конференцију у Лондону и, овим приступом, ставља Југославију у сферу подржавалаца Насера. Стицајем околности, исте те године Југославија је добила нестално место чланица Савета безбедности, и то ју је гурнуло у непосредно посредовање. Приступи великих сила нису били усаглашени; Америка је желела мирно решавање, док су Велика Британија и Француска у обзир узимале и оружану интервенцију. Ове две државе склапају тајни уговор са Израелом, на основу којег је Израел напао Египат. Овом нападу се касније прикључују Велика Британија и Француска. СССР и САД због својих интереса осуђују ову акцију. Приближавању ставова ове две велике силе допринело је југословенско посредовање, испитавши да ли су обе стране спремне да заједнички наступе у Савету безбедности. Ово посредовање је било ефикасно и већ 30. новембра југословенски представник Јоже Брилеј пренео је Београду поруку

генералног секретара УН-а, који је саветовао Насера да одмах изнесе питање агресије на разматрање.

Велика Британија и Француска су у Савету два пута уложиле вето на америчке и совјетске предлоге резолуције посвећене кризи. Југословенском иницијативом да се проблем изнесе пред Генералну скупштину блокада је решена, позивајући се на члан 20 повеље Уједињени за мир „ Генерална скупштина , састаје се у редовна годишња заседања као и према потреби у ванредна заседања. Ванредна заседања сазива генерални секретар на захтев Савета безбедности или већине чланова УН“ (Уједињене нације, .). Ако је Савет блокиран, Генерална скупштина може преузети неке од његових надлежности. Стога је требало посредовати између СССР-а и САД-а, што је преузела Југославија. За њихов предлог гласали су: СССР, САД, Куба, Перу, Иран, Кина и Југославија, а Аустрија и Белгија су биле уздржане. Овим резултатом гласања, Француска и Велика Британија су биле надгласане. Предлог је послат Генералној скуштини Уједињених Нација, где је очекивано прошао амерички предлог да се израелске трупе повуку, а убрзо су и послате снаге за мировне мисије. Југославија је упутила свој одред на Синај, како би подржала мировне напоре УН-а да се сложена ситуација стави под контролу и избегне сукоб Египта и Израела. Тиме је промовисала своју мирољубиву спољну политику и опредељеност да се поштује Повеља УН. Југославија је тада била једина социјалистичка држава учесница мировне операције УН (Поповић, 2012, стр. 355).

Југославија није могла да настави да се бави овом темом јер је дошло до избијања новог сукоба у њеном непосредном окружењу, у Мађарској. Дестаљинизација је почела да улази у земље Варшавског пакта већ 1953. Хрушчовљев тајни реферат на 20. партијском конгресу 1956.године, где је критиковао Стаљинистичке принципе, проширио се читавим лагером. Догађаји у Пољској и Мађарској полако су се почели отимати совјетској контроли. Започета је рехабилитација жртава стаљинизма враћањем избачених чланова, попут Имреа Нађа. Ови догађаји охрабрили су незадовољне грађане да крену у масовне демонстрације. Ерне Геро, који је био на челу владе, немоћан да исконтролише ситуацију, позива совјетске трупе да интервенишу. Имре Нађ преузима премијерско место и наредних дана покушава да изглади ситуацију. Југословенско руководство је са великим опрезом пратило дешавања и оштро се противило да се проблем стави на дневни ред УН-а. Плашећи

се сукоба блокова због разилажења ставова, САД је увидео да су остварени сви предуслови да се комунизам потисне из Европе, а Москва је желела да сачува свој сателит. Ситуација у Мађарској се погоршава, Влада Имреа Нађа је издејствовала повлачење совјетских трупа, али се нереди тиме погоршавају. Из страха да би могао изгубити контролу, најављује иступање Мађарске из Варшавског пакта, проглашава неутралност и затражује од УН-а гаранцију за неутралност земље. На тајном састанку са Хрушчовом, југословенско руководство сазнаје да ће уследити друга интервенција на Мађарску и тражи се југословенска подршка. За прву интервенцију Југословени нису знали да ће се десити, за другу су били припремљени, али не и за размере које ће попримити. Уследила је снажна интервенција Совјета која је сломила отпор, а Нађ и његови сарадници затражили су азил у југословенској амбасади. Иако су подржали Совјете, што се косило са њиховом политиком мирне коегзистенције, Југославија је одобрила азил Нађу и сарадницима у југословенској амбасади (Перовић, 2011, стр. 145). Ово је изазвало велике сумње и сукоб и са Совјетима. Након годину дана, уз обећање мађарске нове владе да ће бити безбедни, Југославија је пустила Нађа и његове сараднике, који су исте вечери убијени. Због великих притисака оба блока, Југославија је решила да своје сараднике нађе у земљама Африке и Азије.

3.ЈУГОСЛОВЕНСКА ПОЛИТИКА НЕСВРСТАНОСТИ

3.1.Стварање Покрета несврстаних

Стварању покрета допринео је биполаризам и подељеност света на блокове. Државе су морале да приступе блоку како не би биле изоловане, а онда се појављује „трећи правац“ у међународним односима. Први пут се несврстаност спомиње у говору Нехруа, док је Индија била под Великом Британијом, током којег је Нехру изјавио да ће Индија у области спољних послова следити поруку независности, држећи се по страни политике великих сила и оних група која су сврстане уз њу.

Догађај који је претходио стварању покрета је Бандуншка конференција из 1955. године. Кинески премијер Зоху Енали и индонезијски председник Сукарно били су

иницијатори скупа афричких и азијских земаља у азијском летовалишту Бандунг (Чавошки, 2015, стр. 25). Био је то скуп регионалног карактера, а Југославија је била једина европска земља која је учествовала на скупу, као посматрач. Након ове конференције долази до повезивања југословенских интереса са земљама трећег света. Уследио је састанак на Брионима 1956.године између Тита, Насера и Нехруа, на ком су изнели у 12 тачака своје ставове о ситуацији у свету, о сталној напетости међу блоковима и изразили су жељу за разоружањем и решавањем спорова на кризним местима у свету.

На састанку Уједињених нација у Њујорку 1960.године Тито, Нехру, Насер, Сукарно и Нкрума потписали су Декларацију, коју су изнели на састанку Генералне скупштине. То су били први кораци који су водили до прве оснивачке конференције Покрета несврстаних у Београду 1961. Тито је имао улогу домаћина, а Југославија се показала у најбољем могућем светлу. У својству пуноправног члана учествовало је 25 земаља. Сама конференција имала је велики одјек у свету. Без обзира да ли су добили осуде или одобравање, састанак је скренуо пажњу да постоје земље које се боре са озбиљним проблемима (Димитријевић & Стојановић, 1979, стр. 372).

Изворни принципи и карактер несврставања, као најшири програмски оквири, обухватили су борбу против империјализма, колонијализма, хегенозизма, апартхејда, расизма, ционизма и свих облика спољне агресије, окупације, доминације, мешања и интервенције, као и противполитике великих сила и блокова која је тежила да очува постојећу политичку, војну, економску и друге поделе света и да, по могућности, прошире сфере блоковских утицаја и интереса. Покрет се увек залагао за нове принципе који су трајног карактера. То су поштовање суверенитета, једнакости и територијалног интегритета сваке земље, противљење надметању великих сила и блокова око сфера утицаја неукључивањем у војне блокове и сличне савезе, недељивост мира и безбедности, немешање у унутрашње и спољне послове других земаља, активна мирољубива коегзистенција међу државама, слобода за све државе да самостално одређују и уређују своје политичке и економске системе, противљење употреби силе и претњи силом и мирољубива коегзистенција међу свим државама, развој међународне сарадње на основама једнакости, правде и равноправности и, напокон, успостављање новог међународног економског поретка заснованог на равноправности, правди и миру (Мамула, 1988, стр. 37). Ипак, покрет није успео да

избегне јак притисак блокова. Одбијање многих независних држава да приђу блоковима допринело је попуштању затегнутоси и зауставило опасне тенденције ка поларизацији међународних односа и заостравању који би довели до сукоба. Већина чланова покрета видела је сам покрет као демократско политичку платформу на којој су на најфиксанији начин могли да се боре за своју слободу, независност, једнакост, економски развој и социјални прогрес. Нове земље су су у својим претензијама ка слободи наилазиле на отпор сила које теже да задрже своју доминацију. Борба против политике несврстаних земаља постепено је довела до све већег зближавања ових земаља.

Несврстани су препознали чиниоце који угрожавају безбедност:

1. Постојање војних блокова и њихова политика, као и ривалитет суперсила
2. Колонијализам у свим облицима у којима се испољава, као и појаве које су тесно повезане са њим- неоколонијализам, ционизам, расне сегрегације и апартејд.
3. Примена политике силе, империјализам, стране интервенције, екаспанзионизам, хегемонистичке претензије и мешање у унутрашње послове других земаља. Задржавање и успостављање војних база на територијама несврстаних земаља.
4. Трка у наоружању, усавршавање оружја за масовно уништење
5. Локални ратове и кризе
6. Економски комплекс (Тадић, 1989, стр. 25)

Покрет је, као једно од својих најкрупнијих достигнућа, успео да спречи тоталну поделу света на два супротстављена табора, смањена је опасност од оружаних интервенција и мешања у унутрашњу политику, залагали су се за мирно решавање сукоба, потенцирајући разоружање. Ипак, покрет није успео да спречи конфликте између земаља чланица.

3.2. Допринос Југославије развоју Покрета несврстаних

Југославија је трајно и судбински везана за политику и Покрет несврстаних. Разлог за ово је историјски и геополитички положај Југославије. Југославија је заузимала велику територију Балкана, која је на Јалтској конференцији подељена 50/50 између великих сила. Због свог незавидног положаја, Југославија је имала три опције, прва - придруживање војно-политичком блоку, неутралност - што је било тешко одржати или да следи пример Албаније и изабере изолацију. Једини начин за ову државу да буде независна и слободна представљао је Покрет несврстаних (Петковић, 1986).

Поред осталих државника који нису имали намеру да покрет иде ван регионалног нивоа, Тито је у њему препозано потенцијал да покрет дела на светском нивоу. Југославија је на несврстаност и пре Београдске конференције 1961. године гледала као на појаву која се уклапа у оба аспекта вођења спољне политике, као средство заштите и унапређења својих интереса и као пројекат којим може утицати на општи развој светских дешавања. „Тако ће трећи правац Југославије почети да симболизује опозицију империјалним амбицијама Истока (централистичком комунизму совјетског стила) и Запада (који је представљао буржоазију, колонијалну власт, експлоатацију сиромашних, итд.)“ (Чомски, 2019, стр. 31) .

Деколонизација је прерасла у глобални тренд, који је јачао пријемом сваке нове државе у УН. Промовисањем своје политике несврставања, Југославија је изазивала велики анимозитет код оба блока. Осамостаљивање нових држава није увек ишло лако, као нпр. у Конгу. Овакав контекст довео је до напете ситуације на петнаестом заседању УН-а 1960. године. Дошло је до сукоба САД-а и СССР-а због обарања америчког авиона изнад Совјетског савеза. Титу је нарочито сметало Хрушчовљево театрално ударање ципелом о сто јер је његов циљ био да на тој седници тражи простор за даље зближавање са блоковски неангажованим земљама и да се тиме одвоји његово схватање од совјетског. Том приликом, Тито је имао састанак са америчким председником Двајтом Ајзенхауером, индијским министром иностраних послова, а, затим, и са Насером. Насеру је изнео свој предлог да неангажоване земље иступе као предлагачи резолуције, којом би се суперсиле позвале на разговор, како би се разбила пат позиција. Држећи до ове идеје, Тито се састао са британским

премијером Харолдом Макмиланом, Никитом Хрушчовом, Нехруом и поново са Насером, договоривши се за састанак лидера неангажованих земаља у Југославији за 29. септембар. Велика подршка Титу био је управо Насер, захваљујући чијој подршци је придобио Нехруа. Кваме Нкрума, Нехру, Сукарно, Насер и Тито најавили су заједничку резолуцију, која је поднета Савету безбедности. На резолуцији су радили Мухамед Фавзи и Коча Поповић, а тема је била хитна потреба обнове комуникације државника суперсила. Резолуцију су истог дана и предали генералном секретару. Иако резолуција није усвојена, представљала је вид моралне победе, јер је кроз њу изражена жеља југословенског кадра да, заједно са осталим чланицама, делује као позитиван и миротворан фактор у свету. Југославија је, такође, на овој седници пружила снажну подршку нацрту Декларацији о давању независности колонијалним земљама и народима. Тито почиње своје путовање на броду „Галеб“, који су пратили разарачи „Сплит“, „Котор“ и „Пула“, као и трговачки брод „Ловћен“. У југословенској делегацији били су присутни Лазар Колишевски, Вељко Мићуновић, Лео Матес и Добрица Ћосић. Југословенска делегација је настојала да остави што бољи утисак. На самом почетку путовања затекла их је вест о смрти Патриса Лумумбе и инвазији на Кубу. Током састанка са Насером, избио је сукоб између Тита и Мићуновића, када је Тито рекао да има Нехруову сагласност за коју га је Мићуновић упозорио да не постоји.

Док је Југославија правила планове за први састанак, добила је новог непријатеља-Кину, која је развијала конференцију сличног садржаја (други Бандунг), али Тито добија подршку Нукрумаха из Гане и краља Марока Хасана Другог. Послат је позив свим државама, али је заобиђена Кина. Титов говор на првој конференцији Несврстаних изазвао је сукоб са америчким амбасадором у Југославији Кенаном због оштре критике САД.

До неке врсте равнотеже међу суперсилама, а и позиционирања Југославије међу њима долази 1963. године. На подстицај југословенског амбасадора у САД-у, Вељка Мићуновића, Тито је писао Кенедију. Уследила је посета државног секретара САД-а, Дина Раска, што је био један вид узвратне посете јер је Коча Поповић претходно био у посети тој држави. Дин Раск је донео позив Титу за састанак са Кенедијем. Тито се сусрео са Кенедијем 17. октобра 1963. године. Ту се први пут суочио са великим протестима југословенске емиграције. Током састанка, Југославији је враћен статус

најповлашћеније нације у трговини са САД-ом. Тито је искористио прилику да обиђе и земље Латинске Америке; Бразил, Чиле, Боливију, Перу, као и Мексико. Односи са САД-ом су били добри све до њиховог војног ангажмана у Вијетнаму.

Ово је тек био почетак борбе Несврстаних за опстанак у светском систему, али и за сопствени идентитет и циљеве. Покрет се сурео са озбиљним изазовима у периоду од 1964. до 1967. године - смењивање Хрушчова, који је имао јако добре односе са Југославијом, смрт Нехруа 1964. године, свргавање Бена Беле, 1966. године Сукарно остаје без власти у Индонезији, а Нукрума у Гани, пораз Египта и Сирије од Израела и нагло приближавање Насера СССР-у.

Сукоб Индије и Кине из 1962. године прерастао је у рат. У настојању да сузбију тежње Кине да потисне покрет, долази до организације економске конференције земаља у развоју одржане у Каиру 1962. Охрабрени, Тито и Насер заједно са председником владе Цејлона Сиримаво Бандаранаике предлажу заседање новог самита. На конференцији у Каиру Тито је, као главну тему, поставио кризу на Кипру и Вијетнаму и направљен је програм за мир и међународну сарадњу која је дефинисана у девет принципа.

Наступио је кризни период и направљена је дуга пауза у састанцима Несврстаних због разилажења мишљења чланова, као и појачаних сукоба који су довели до пада вере у покрет. Упркос томе, управо тај кризни период утицао је да је Југославија усвоји несврстаност као свој спољнополитички правац, али једино што је недостајало била је политичка активност. Ескалација рата у Вијетнаму управо је дала простор за политичку активност која је недостајала. Оно што је почело као сукоб ниског интензитета прераста у критичан сукоб за време мандата Линдона Џонсона, када после окршаја између северновијетнамских торпедних чамаца и америчког разарача Медокс Џонсон, из одмазде, наређује бомбардовање Вијетнама. Резолуцијом Тонкинског залива да без објаве рата предузме све мере, укључујући употребу оружаних снага да помогне свакој држави потписници СЕАТО-а, којој је потребна помоћ у одбрани своје слободе, уследило је системско бомбардовање под називом „Непрекидна грмљавина“, која је трајала од марта до новембра 1965. Југославија сазива састанак Несврстаних држава у Београду 15. марта 1965. године, као мултилатерарну акцију и шаље писмо председнику Џонсону у коме позива на мирно

решавање. Овај апел Несврстаних потписали су сви осим Кубе и Малија, сматрајући да је реакција исувише блага. Апел је био запажен у Вашингтону, јер је стигао истог момента када је Џонсон спремао говор за Вијетнам, али одговор који је послао Југославији гласио је: „Врата што воде миру остала су затворена.“ (Перовић, 2011, стр. 186). Иако проблем није решен, Несврстани су показали да, ипак, могу да делују заједно. Ово је била само прва у низу криза, чијим превладавањем спољна политика Југославије се стабилизовала и изградила свој положај. Уследио је период прекретнице и у самом кадру југословенске дипломатије. После три пуна мандата, Коча Поповић напушта министарство. Мишљење да су министри само пуки спроводиоци Титових одлука негирало је дело Коче Поповића и Марка Никезића. Они су били врсни познаваоци међународних дешавања. Тито јесте одлучивао о свему, али су до њега долазили већ готови програми, које су припремиле искусне дипломате. Душан Чкребић је изјавио да је Коча Поповић био идејни творац наше политике. Његовим одласком Титу је омогућена монополизација спољних послова. Кроз процес решавања туђих криза, Тито се наметнуо у југословенској дипломатији. Лакше је било решавати проблеме у туђој, него у својој земљи. „ Убрзо смо постали робови арапских земаља који никад нису били задовољни оним што се чинило за њих.“ – Мирко Тепавац. (Перовић, 2011, стр. 220)

Наредних година, ситуација на Блиском Истоку се све више заоштравала. Уследило је поновно буђење сукоба Израела и Египта. Египат се наоружавао уз помоћ Југославије и СССР-а. Насеров неуспех да одржи на окупу Уједињену Арапску Републику, заменио је војним споразумом са Сиријом из 1966.године, а затим, се следеће године прикључује Јордан. Шаљу трупе на Синај и захтевају повлачење трупа УН-а. То је било могуће затражити јер је за мировну мисију било неопходно дати пристанак земље домаћина. Савет УН-а у каснијим ситуацијама слања мировних снага, пре свега у југословенској кризи, заузимао је став да није потребна сагласност земље домаћина, већ је то одлука Савета. Снаге Египта блокирају Акапски залив. Желећи да их предухитри, Израел је напао суседе 5. јуна и на сва три фронта су однели победе. Југославија је пружила пуну подршку Египту и другим арапским земљама, а осудила агресије Израела. Сама осуда није могла да заустави напад и долази до највећег приближавања Југославије Источном блоку. Тито је позван на хитан састанак шефова социјалистичких држава у Москви. На седници је

утврђено да се од Израела тражи хитно повлачење, под претњом да ће се прекинути односи. По повратку, Тито је обавестио кадрове да се одмах треба обратити Израелу, што се није допало дипломатском кору. Тито се први пут сусрео са отпором партијске и државне бирократије, јер је Југославија са Израелом имала добре односе. Тито је сматрао да са Израелом треба одмах прекинути односе, јер је за њега најбитније било да подржи Египат, тачније Насерово одржавање на власти. Проблем је у тој ситуацији био што ставови СССР-а и САД-а нису били усаглашени са ставовима које су имали 1956.године. На ванредном заседању Генералне скупштине УН-а наш представник Данило Лекић започео је акцију Несврстаних, заједно са арапским земљама, да се донесе резолуција о повлачењу Израела. Нажалост, због одсутности држава Латинске Америке, није било двотрећинске већине, која је била потребна за усвајање ове резолуције. Уследио је Титов план у пет тачака за решавање кризе, у којем би се дало признање свих државама на Блиском Истоку на егзистенцију и захтевало се повлачење Израела. (Јазић, 2010, стр. 78) Никезић је послао Живојина Јазића да преда овај план амбасадору Црнобрњи, који је требало да преда овај план Американцима. План није прихватио ни Исток, ни Запад. Услед свих ових поступака, стекло се мишљење да се Југославија по овом питању залагала више од Египта. Такође је примећена велика разлика у ставовима СИП-а и Тита према Русима, при чему је СИП имао много оштрији став од Тита.

Као одговор на израелски сукоб са арапским суседима, затворена је 1967. југословенска амбасада у Израелу, из солидарности према несврстаним арапским партнерима. Овај потез је имао позитиван одјек у арапским земљама, али је имао негативно дејство према Израелу и према утицајним јеврејским круговима у свету, нашим природним савезницима у послератним антифашистичким акцијама, ефекти овог стања били су дуготрајни (Демајо, 1990, стр. 231).

Заоштравање односа унутар совјетског лагера покренуто је због све чешћих совјетских критика и осуда на рад чехословачког руководства, предвођеног Александром Дупчеком. Централни комитет чешке комунистичке партије објавио је 1968.године Акциони програм, што су совјетски политичари на челу са Брежњевом протумачили као стимулација контрареволуције. Пристрасност коју је Тито имао према Русима могла се увидети у њиховом сукобу са Чехословачком. Тито и ЦК СКЈ изнели су важност немешања. На Дупчехов позив за разговор у Прагу, Тито је

отишао да разговара о овом сукобу. Десетак дана по Титовом доласку, групе Варшавског пакта су интервенисале, а Дупчек и сарадници су пребачени у Москву. Југославија је морала да се супротстави овом поступку, али ситуација у том моменту није била повољна. С једне стране, критиковали су САД због Вијетнама, а због врло доброг односа са СССР-ом, у почетку се нису изјашњавали о овој кризи. Главни проблем је представљала нова совјетска доктрина о оправданости војне интервенције унутар социјалистичког света. Југославија је морала да се изјасни, па је због тога започета заједничка седница оба председништва државе и партије 22. августа 1968. На овом заседању, оштро је критикована одбрамбена концепција државног секретара одбране Ивана Гошњака и Тита, као врховног команданта због померања војске са истока на запад, а претња је долазила са истока. Коча Поповић послао је кратак, али строг прекор обојици. Ова ситуација је била доказ да Тито може да издржи критику државног врха јер су се и партијски и државни врх на крају окупили око Тита, надајући се да ће његова енергична реакција отклонити опасност. На следећем састанку са руским представништвом долази до сукоба Тепавца са Русима, на шта Тито није био благонаклон, сматрајући да само он зна како разговарати са Русима. То је довело до краха српског руководства, када су оставке дали и Поповић и Тепавац и Никезић, који су означени као потенцијални носиоци либералних тежњи. После Тепавчеве оставке и Устава из 1974.године, Тито је постао незаобилазна личност у спољној политици, а министри само спроводиоци његових одлука. Уз то, порастао је број пријава за покрет, што је Југославији, тј. Титу, дало да буде апсолутни иницијатор у покрету, јер је он, ипак, остао једини од првобитних оснивача покрета.

Један од главних разлога са сукобљавање држава лежи или у колонијалној прошлости или у супротним интересима великих сила у том региону. За покрет је највећи изазов представљао сукоб који би се десио између земаља чланица. Један од таквих сукоба представљао је сукоб између Ирака и Ирана. Корен овог сукоба налазио се у територијалним несугласицама и претензији Ирака да припоји нафтом богату иранску покрајину Кузестан. Ирачко руководство очекивало је да ће ово бити лака и брза победа, која се на крају претворила у дуг и крвав сукоб са преко 300. 000 мртвих и великом економском штетом по обе државе (SIPRI, 2015).

Ширење шиитске идеологије ислама на јужној територији Ирака изазвала је сукоб са Ираном. Садам Хусеин тврдио је да је намера Ирака да своју идеологију прошири и

на друге земље Блиског истока, укључујући и Ирак, где је шиитско становништво чинило двотрећински део становништва. Превентивни напад Ирака на Иран изазвао је револт шиитског становништва, што их је довело до директног сукоба са владајућом партијом Садама Хусеина. Становништво је пружило подршку Рухолаху Хомеинију, који их је позива да се прикључе сукобу. Лоша процена ирачког руководства натерала их је да се повуку и затраже мир, што Хомеини одбија. Сукоб ескалира употребом хемијског оружја. Уједињене Нације су утврдиле да је Ирак употребио хемијско оружје чиме је повређено међународно право.

Овај конфликт је представљао проблем за јединство покрета. Камен спотицања било је то што покрет није имао ефективан механизам решавања, а утврђивање кривца би само додатно поделило покрет. Први предлог је био да се конфликт реши кроз преговоре и кроз директно учешће партија. Покрет је, тиме, подржао мирно решавање и спречио да се конфликт шири на друге државе. Како се интензитет сукоба појачавао, чланови покрета су тражили начин како да се сукоб реши. Предлог Југославије био је да се успостави одбор уз одобрење сукобљених страна. Југославија и Шри Ланка формирају Комитет добре воље за Ирак – Иран. Ипак, до састанка није дошло, те су морале да се умешају САД, Велика Британија и Француска. Овај сукоб је јако утицао на покрет. Довео је у питање његово јединство, али и оштетио економију првенствено ове две државе, а затим и самог покрета. Југославија је учествовала у мировној мисији која је успостављена у Ираку и Ирану од 1988. до 1991.године.

3.3. Самити несврстаних битни за Југославију

До сада је укупно одржано 18 конференција на врху (самита) несврстаних земаља. Последња конференција је организована од 25-26.октобра 2019.године у Бакуу (Азербејџан) (Non-Aligned Movement, 2019). За Југославију највећи значај имају прва, шеста и девета конференција.

Прва конференција Покрета несврстаних одржана је у Београду од 1. до 6.септембра 1961.године „После Титове дуже посете Африци раније те године. Подршка индијског премијера Цавахарлала Нехруа и египатског председника Гамала Абдела

Насера била је кључна за придобијање сагласности осталих (азијских и афричких) држава и успех иницијативе. Тито је постао први генерални секретар организације, чиме је озваничена његова лидерска улога унутар покрета.“ (Чомски, 2019, стр. 31)

Самит на Куби био је шести по реду. Одржан је од 3. до 9. Септембра 1979.године. Претио је да дестабилизује сам покрет, а тиме и положај Југославије на међународној политичкој сцени. Постојала је одређена бојазан да покрет потпадне под совјетски утицај, који је своје ставове исказивао кроз Кубу, тј. Фидела Кастра, који је целом покрету покушао да наметне своје идеје. Фидел је, такође, био харизматична личност која се успешно одупирала санкцијама САД-а. Због кубанског предлога докумената за састанак у Хавани и оштре критике САД-а, југословенски амбасадор у САД-у Беловски позван је на разговор код америчког подсекретара. Ту су представили шта би могло проузроковати несугласице у америчком разумевању политике несврстаности. Замерена је оштрина приступа Блиском Истоку, дефинисање ционизма као расизма, позив на искључење Израела из међународне заједнице, напади на афричку и, нарочито, латиноамеричку политику САД-а.

Југословенско руководство се двоумило да ли да присуствује овом самиту, али је, на крају, Тито решио да је њихово присуство круцијално јер би се, у супротном, Југославија окривила за слаб одазив држава. Како би се припремио за овај самит, Тито посећује Кувајт, Ирак, Сирију, Јордан, СССР, Алжир, Либију и Малту. За шести самит југословенско руководство је морало добрано да се припреми. Било је потребно сачувати јединство покрета и не дозволити да дође до његове поделе. Основне тезе разрадио је Јосип Врховец, савезни секретар за иностране послове. Упркос лошем здравственом стању, Тито је показао непоколебљивост у својој жељи да присуствује самиту јер није желео да дозволи да покрет изгуби своју првобитну идеју. Импресивна делегација СФРЈ се упутила на Кубу, на челу са Титом, Минићем, Врховцем, Видојем Жарковићем, Антоном Вратушом, Бериславом Бадуриним и Будимир Лончарем, као и многобројном делегацијом. Москва је дуго заговарала савезништво СССР-а и његових сателита са несврстаним земљама, а Кастро је ватрено подржавао ову политику. У својим говорима на самиту скретао је пажњу на то да би покрет требало да буде агресивнији у својим приступима. Такође је говорио

да покрет треба да крене у нову будућност. Уследио је Титов говор, у којем је причао о прошлости и о основним правцима на којима је покрет почивао. Ово се сматрало једном од Титових тријумфалних победа, јер је тиме сачувана првобитна мисија покрета. Југославија у овоме није била сама, имала је подршку Индије, Индонезије и Шри Ланке. Ова тријумфална победа се популарно назива „Десант на Хавану“ (Петровић, 2010, стр. 280). На Шестој декларацији у Хавани 1979. су, на до сада најпотпунији начин, формулисани циљеви, принципи и критеријуми несврставања. Пре тога је то сажето, али, такође, текстуално сређено само у Декларацији Конференције у Лусаки- први пут је међу циљевима несврставања поменуто и безбедност несврстаних (Јазић, 2010, стр. 154).

Уследио је велики шок за несврстане када је СССР оружаном интервенцијом у Авганистану 1979. године, чиме је нападнута земља чланица.

Девета конференција несврстаних се одржала у Београду, у периоду од 3. до 8. септембра 1989. године. Омогућено је Југославији да још једном буде земља домаћин, овај пут уместо Тита домаћин је био Јанез Дрновшек. Први пут су на том скупу учествовале Канада, Нови Зеланд, Норвешка, Пољска, Мађарска и Чехословачка.

Југославија је била задужена да, као домаћин, допринесе осавремењивању покрета прилагођавајући методологију рада, али и самог погледа који је покрет имао на међународне односе. Очекивало се да покрет настави да наступа као конструктиван актер у светским дешавањима која су претходила. Према речима Будимира Лончара, главни циљ за Југославију било је да се створи атмосфера како би се на што бољи начин решили економски и други проблеми са којима се суочавала држава (Петковић, 1990).

Ово је био последњи састанак на којем је Југославија учествовала. Некада главни штит и покретач покрета, држава која је успела да допринесе решавању светских сукоба, нестала је у крвавом сукобу својих народа.

ЗАКЉУЧАК

Кроз своје дипломатске активности Југославија је успела да се наметне као незаобилазан чинилац у међународним односима. Вешто балансирајући између супротстављених блокова, али и у самом покрету успела је да одржи изворни принцип који је заступала, а то је политика активне мирољубиве коегзистениције. Допринела је развоју међународног права, потенцирајући борбу за људска права и оштро критикујући све облике дискриминације. Суочена са ограничењима, пропустима, али и грешкама, дипломатија СФРЈ је у свом целокупном деловању ипак била ефикасна, те је због тога била призната на светској сцени. Улога дипломатије у мирном решавању конфликта је била и увек ће бити од битног значаја, метод који су користили била је медијација, тј. посредовање међу сукобљеним странама. Југословенском успеху у међународним односима допринеле су искусне и професионалне дипломате, које су умеле и знале да прате светска дешавања, да буду добро информисана и да, захваљујући томе, на време обавесте државни врх.

Поред Тита, три истакнуте личности у југословенској дипломатији били су: Коча Поповић, Мирко Тепавац и Марко Никезић. Ове три дипломате, а касније министри спољних послова, креирали су препознатљиву спољну политику Југославије. Период њиховог ангажмана упамћен је као најуспешнији.

Личност која је синоним за југословенску спољну политику је Јосип Броз Тито. Тито је био први велики европски државник који у земље Азије и Африке није дошао као представник колонијалне силе, већ као велики пријатељ. Његов циљ је био да Југославија буде виђена као мост између Истока и Запада. Својом харизмом и неформалном дипломатијом успео је да успостави блиске односе са многим светским лидерима. Сматрао је да је најбољи начин за решавање свих политичких питања присан однос државника и састанци на којим су директно размењивали ставове. Иако су на светској сцени постизали одличне резултате, Тито и југословенско руководство нису решавали проблеме који су их окруживали споља и изнутра, што је касније довело до трагичних последица.

Својим пријатељским односом према бившим колонијалним државама успела је да обезбеди нове партнере и тржишта, захваљујући томе је дошло до бржег развоја државе, стандарда и угледа њених грађана у свету.

Политика и рад Покрета несврстаности били су иницијатори детанта у међународним односима који је омогућио да се Хладни рат превазиђе и да почне ера побољшавања сарадње између СССР-а и САД-а. Почетак овог периода везује се за администрацију председника Ричарда Никсона. Окончањем рата у Вијетнаму уследиле су његове посете Кини и Москви, а затим посета Брежењева Вашингтону. Током овог периода потписано је много важних докумената и програма за разоружање. Југославија је поздравила детант, али, са друге стране, овај период је у њој будио забринутост због могућности поравнавања рачуна преко малих држава. Тито је наставио да инсистира на даљем развоју инструмената за колективну безбедност у УН-у, али и изван њих. Југославија је подржала одржавање конференције о безбедности у Европи. Југославија је могла да се похвали својим доприносом Хелсиншким принципима јер је на њиховом раду учествовао Љубивоје Аћимовић. Несврстане учеснице КЕБС-а имале су значајну улогу на тој конференцији својим активним учешћем у израженом вољом да убеди остале европске учеснике да поштују и спроводе у дело одељак садржан у завршном документу, који се тичао недељивост безбедности у Европи и Медитерану. Малта и Југославија залагале су за јачање мера поверења у целокупном медитеранском базену, контролисаног смањења снага и за денуклеаризацију Средњег истока (Петковић, 1986, стр. 1986.). За несврстане је ово имало посебан значај и због осуде мешања у унутрашње послове. Тито се залагао за наставак рада КЕБС-а.

Покрет несврстаних ојачао је рад УН-а, активним учешћем чланица покрета, усвојене су многе резолуције о јачању мира и међународне безбедности, као што су Декларација о начелима пријатељских односа (на чијој је изради радио доктор Миша Шаховић), дефиниција о агресији, инструменти за кажњавање геноцида, забрана расне дискриминације, права човека.

Литература

1. *Non-Aligned Movement*. (2019). Retrieved Maj 29, 2020, from Azerbaijani Chairmanship to the Non-Aligned Movement: <https://www.namazerbaijan.org/>
2. *SIPRI*. (2015). Retrieved maj 31, 2020
3. Демајо, А. (1990). Спољна политика Југославије пред изазовима међународних односа. *Институт за међународну политику и привреду*, 227-232.
4. Димитријевић, В., & Стојановић, Р. (1979). *Међународни односи*. Београд: НОЛИТ.
5. Јазић, Ж. (2010). *Мој поглед на дипломатију*. Београд: Чигоја штампа.
6. Крлежа, М. (2017, август 31). *Кратка биографија Јосипа Броза*. Retrieved from ХХЗ magazin: <https://www.xxzmagazin.com/kratka-biografija-josipa-broza>
7. Мамула, Б. (1988). *Одбрана малих земаља*. Београд: Војноиздавачки и новински центар.
8. Милетић, А. (2017). *Политичка делатност Милована Ђиласа*. Београд.
9. Младеновић, М. (2011). *Развој институција и изградња политичког система Србије*. Београд: Универзитет у Београду, Факултет Безбедности.
10. Перовић, Ј. (2011). Јосип Броз Тито. У S. Casey, & W. Jonathan, *Mental maps in the early Cold War Era 1945-68* (стр. 131-154). Palgrave Macmillan UK.
11. Петковић, Р. (1986). *Non-Aligned Yugoslavia and the Contemporary World*. Београд: Међународна политика.
12. Петковић, Р. (1990). Нови приоритети у спољној политици Југославије. *Политичка мисао*, 107-114.
13. Петровић, В. (2010). *Титова лична дипломатија*. Београд: Институт за савремену историју.
14. Петровић, В. (2014). Josip Broz Tito's Summit Diplomacy in the international relations of socialist Yugoslavia 1944-1961.
15. Поповић, Б. (2012). Учешће припадника ЈНА у мировним операцијама УН у периоду од 1956. до 1993. године. In *Војно дело* (pp. 352-373). Београд.
16. Селинић, С. (2011). *Кадрови КПЈ у југословенској дипломатији 1945-1952*. Београд: Институт за новију историју Србије.
17. Тадић, Б. (1989). Несврстаност и међународна безбедност. In *Безбедност и одбрана несврстаних земаља* (pp. 21-39). Београд: Центар оржаних снага за стратегијска истраживања и студије Маршал Тито.

18. Уједињене нације. (n.d.). Retrieved март 2020
19. Чавошки, Ј. (2015). *Distant Countries, Closest Allies: Josip B. Tito and Jawaharlal Nehru and the rise of global nonalignment*. New Delhi : Nehru Memorial Museum and Library .
20. Чомски, Н. (2019). *Југославија-мир, рат и распад*. Београд: Самиздат.